

Latteren fra Vest

Mark Twain var den amerikanske humors far

Af Dan Turèll

Hvis man i dag skal prøve at finde Mark Twains egentlige betydning er man spanket til at være en smule historisk. Han har lidt en skæbne der er sjælden og som kun eksisterer for de Helt Store, nybryderne og trendsetterne: Han er blevet så læst, benyttet, genbrugt og remade at han nærmest selv forsvinder under det. Enhver nogenlunde stilbevidst skribent vil (bilder jeg mig ind) kunne 'lave en Mark Twain' — eller med en grimasse sé, han lige, uforvarende, har gjort det.

Men Mark Twain var også selvste den Amerikanske Humors far. Det var med ham det begyndte.

Selvfølgelig havde der været andre før — det har der altid. Da Samuel L. Clemens voksede op hed de to mest kendte morsomme mænd i Staterne Josh Billings og Artemus Ward. De var turnerende foredragsholdere, en blanding af showmen og historiefortællere, og deres vare hed Humor, mundtlig art, Vestens egen solide grovkornede nybygger-humor.

Og selvfølgelig havde der også været nogle før dem. Men det var altså Mark Twain der brød igennem og tog dén scene. Det var ham der løsslap 'Latteren fra Vest' og (med Jens Kruuses udmærkede ord) 'lod salonsmilet afløse af friluftsgrintet'.

Dén scene, den litterære, var dengang først og fremmest avisernes og bladenes. Bøgerne var fjerne, bladene nære. Aviser startede og døde omtrent dagligt, i de mindre byer måske passet af en enkelt mand med en medhjælper.

Mark Twain kendte forholdene, han var som sin efterfølger Damon Runyon — født ind i dén verden. Født 1835 i Florida, Missouri, som søn af en drømmende far og en kompetent og klartunget mor gik han tolv år gammel i lære som bogtrykker. Tre år efter blev han typograf på sin storebror Orion's ugentlige

Hannibal Journal. Allerede da begyndte han at skrive småting.

Men knægten skulle selvfølgelig se sig om. Han flakkede en tid omkring som typograf, gik så i lodslære (og fik diplom som flodlods), var frivillig i Borgerkrigen (et par uger!) før han efter en periode som guldgraver blev skrivende medarbejder ved *Territorial Enterprise*, Virginia City, staten Nevada's største avis.

Det var dér han først brugte pseudonymet Mark Twain, et lods-signal. Det betyder to favne, lig med 'sikkert vand'.

I 1865 udkom den første historie under dette navn: 'Springfrøen'. I 1867 udkom den første bog.

Og siden så Samuel L. Clemens sig ikke tilbage.

Men han blev sét på, gjorde han. Han var en af de forfattere, der opnåede at blive en legende i levende live, endda i en sådan grad, at man en overgang hævdede de to største turist-attraktioner i USA var Niagara Falls og Mark Twain.

Og uafbrudt var han da også i gang. Mark Twain var et godt stykke af en geysir, aldrig uden damp under kedlerne. Skrev han ikke på en bog, var han givetvis i gang med en stribe artikler, hvis han da ikke var på foredrags-turné. Gjorde han undertagesvis ikke en af delene — eller måske to på én gang — var han sandsynligvis ude at rejse. Mark Twain kendte hele Europa som sin bukselomme — ud over bl.a. Indien og Australien. Han døde — højt æret, anset, ja sågu *elsket* — først i 1910, 74 år gammel.

Han havde med andre ord masser af tid til at nyde succesen.

Om han gjorde det er så en anden sag. Mark Twain er altid blevet opfattet som et dobbeltmenneske efter det klassiske Jekyll/Hyde-mønster. Han var manden, der fik en hel verden til at le med sig ad det menneskelige livs dumheder og dårskaber, men som bagefter så længe

oppe om natten og græmmede sig privat over de selv samme sager. Han var den altid beredvillige leverandør af et muntert uforpligtende veldrejet causeri, men også manden der indimellem rasede ud i vanvittige længe gemte anklager mod Gud og Universet.

Mark Twain skrev meget, og meget forskelligt, og hans smag var — som man høfligt siger — 'usikker'. Den systematiske læser vil møde en del andenrangs gods i bagagen. Det kunne ikke være anderledes. Han levede nok af det han kunne, men han prøvede sig hele tiden frem. Der var ikke en stil, ikke en genre, han bare kunne overtage. Han måtte skabe den.

Hans eget fundament var at livet er grundlæggende meningsløst, muligvis en Guddommelig fejltagelse. ('Da Herren var færdig med Jordens skabelse bemærkede han, at alt var såre godt. Det sagde jeg også om mine første kradsierier.')

Som en svoren hader af humbug og hyklery, opstyltethed og bureaukrati, skabte han en én-mandsbevægelse imod disse fænomener, med Verdens farligste våben: Humor. Igennem næsten alle Mark Twains tekster går en drillende, underfundig mistillid til så godt som enhver form for autoritet, en (undertiden meget mild) anarkisme, der er (og sikkert endnu mere var) en vægtig del af den ur-amerikanske arv.

Det store vestlige friluftsgrin, Dyrehavsbakken af overdrivelser og underdrivelser, dét var hvad han skabte, og det er dét fundament den Amerikanske Humor siden har rejst sig fra.

Mark Twain åbnede ikke blot USA for europæerne, han åbnede det for amerikanerne selv. Han fandt et sprog, der blot ventede på at blive formuleret. Han fandt det blandt arbejderne på flodbådene på Mississippi, blandt guldgraverne i Nevada's støvede ørken, mellem slagsbrødrene på den lokale

saloon i den afsides flække. Han vævede et enormt patchwork af det, nedskrev det, og sé: Det var Amerika, og som i et eventyr kunne alle godt sé det så snart det var der.

Hans genistreger var selvfølgelig drengbøgerne om Tom Sawyer og Huck Finn, et siden levende barndomsunivers, og den samlede *Life on the Mississippi*. Men hans egentlige hovedværk var *stilen*. I de mange novelle- og skitse-samlinger kan man næsten altid finde dette stilens glimt af geni.

Jeg har valgt en (beskåret) kronike fra hans journalist-tid. Dels fordi den giver os den klassiske Mark Twain, den milde anarkist, dels fordi den belyser baggrunden, scenen, for både ham selv og hans efterfølgere.

Mark Twain fik en både storslået og sørgelig alderdom. Mens han drog Verden rundt for at blive fejret og beundret, modtaget af konger, kejsere og præsidenter (hvad så end bogtrykkerlærlingen fra Florida, Miss., inderst inde har tænkt ved det), døde hans nærmeste, hans kone (der 'ikke blot redigerede mine værker, men også mig!'), hans døtre, hans brødre, omkring ham.

Af og til gik han fallit, fordi han havde arvet sin fars trang til at drømme om opfindelser. En revolutionerende ny sættemaskine opfundet af en vis James W. Paige fik ham til at investere millioner. Maskinen kom aldrig til at fungere.

Noget gik dansende let for Mark Twain. Noget gik slet, slet ikke for Samuel L. Clemens.

Livet er meningsløst. Gud er et dumt svin, sandsynligvis sadist.

Men dét er ingen grund til ikke at le ad det. Måske er det det eneste der er at stille op.

Også dét er en meget Amerikansk indstilling — og en del af arven efter Mark Twain.

For en sikkerheds skyld: Ikke *kun* i USA.